

8. Моляко В. О. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості [монографія] / В. О. Моляко. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 208 с.

9. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991 № 1977-ХІІ із змінами та доповненнями станом на 05.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T197700.html

10. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 № 554/97-ВР із змінами та доповненнями станом на 18.05.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/find:Про+професійний+творчих+працівників+та+творчі+спілки/Z970554.html

11. Санто Б. Інновація як средство экономического развития / пер. с венг/ Б. Санто. – М.: Прогресс, 1999. – 296 с.

12. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.

13. Шевырев А. В. Креативный менеджмент: синергетический подход / А. В. Шевырев. – Белгород: ЛитКараВан, 2014. – 465 с.

14. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 401 с.

15. Ястремська О. М. Мотивація креативності новаторів: монографія / О. М. Ястремська, О. І. Бардадим. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 212 с.

16. Gardner H. Creativity lives and creative works: a synthetic scientific approach / H. Gardner, R. Sternberg, T. Tardif. // Cambridge University Press. – 1988. – P. 298–324.

17. Karwowski M. Identyfikacja potencjalu tworczości / M Karwowski. – Warszawa: APS, 2009. – 300 p.

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

THREATS TO FINANCIAL SECURITY OF AN ENTERPRISE AND WAYS TO ELIMINATE THEM

УДК 658:[005.922.1:336](477)

Цвайг Х.І.

к.е.н., доцент кафедри економіки та економічної безпеки Львівський державний університет внутрішніх справ

Галайко Н.В.

старший викладач кафедри економіки та економічної безпеки Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто роль фінансової безпеки в системі економічної безпеки підприємства, сутність понять «фінансова безпека», «загроза» та «загроза фінансовій безпеці». Представлена класифікація загроз фінансовій безпеці та визначено можливі шляхи їх усунення.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, фінансова безпека підприємства, загроза, загроза фінансовій безпеці підприємства.

В статье рассмотрена роль финансовой безопасности в системе экономической безопасности предприятия, сущность понятий «финансовая безопасность», «угроза» и «угроза финансовой безопасности». Представлена классификация угроз финансовой

безопасности и определены возможные пути их устранения.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, финансовая безопасность предприятия, угроза, угроза финансовой безопасности предприятия.

This article deals with the role of financial security within the system of economic security of an enterprise, essence of concepts «financial security», «threat» and «threat to financial security». Classification of threats to financial security and possible ways to eliminate them are covered by this article.

Key words: economic security of an enterprise, financial security of an enterprise, threat, threat to financial security of an enterprise.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства набула в даний час надзвичайної актуальності. Це пов'язано не тільки з фінансовими кризами, нестабільною економічною ситуацією у країні, а й постійним варіюванням цін на енергоносії (передусім нафту і газ), здорожчанням банківських послуги. У цих умовах керівники підприємств та підприємці зіткнулися з пошуком принципово нових підходів до забезпечення фінансової безпеки та шляхів усунення загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням загроз фінансової безпеки підприємства присвячені праці такі вчених як І. Бланка [1], О. Барановського [2], М. Єрмо-

шенка, К. Горячева [8], В. Арєф'єва [12], А. Єпіфанова і О. Пластуна [3].

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення сутності поняття «фінансова безпека підприємства» та формування переліку можливих загроз фінансовій безпеці, розробка методів їх виявлення та шляхів усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні українським підприємствам постійно доводиться долати кризові ситуації, що виникають в результаті глобалізації економіки, яка призводить до збільшення числа загроз їх діяльності. В умовах нестабільної ринкової економіки перед підприємствами гостро стоїть проблема забезпечення безпеки їх функціонування, так як їх господар-

ська діяльність пов'язана з широким діапазоном можливостей і ризиків. З точки зору системного підходу, підприємство являє собою складну відкриту динамічну систему, що знаходиться в процесі постійного ресурсного обміну з зовнішнім середовищем. В системі економічної безпеки підприємства виділяють такі підсистеми: фінансову безпеку; кадрову безпеку; техніко-технологічну; інформаційну безпеку; політико-правову; екологічну; ринкову або комерційну безпеку. Підсистеми не розділені між собою непрохідним кордоном, а взаємопов'язані одна з одною. Ми більш детально зупинимось на фінансовій безпеці підприємства та проаналізуємо її вплив на інші підсистеми і на систему економічної безпеки в цілому.

Фінансова безпека – це одна з функціональних складових системи економічної безпеки підприємства, що займає в ній важливе місце. Як теоретики, так і практики відзначають безумовну пріоритетність фінансової складової економічної безпеки підприємств, тому що вона виступає об'єднуючою основою при створенні умов економічної безпеки. Саме тому, керівництву підприємства слід приділяти особливу увагу питанню забезпечення фінансової безпеки.

Вивчення різних поглядів і позицій по відношенню до розуміння сутності поняття «фінансова безпека підприємства» показало, що в науковій літературі воно розкривається по-різному.

І. А. Бланк розглядає фінансову безпеку підприємства з точки зору кількісного і якісного детермінованого рівня фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних, збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді [1, с. 125].

О. І. Барановський вважає, що фінансова безпека підприємства – це ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань [2, с. 84].

Такі вчені, як А. О. Єпіфанов і О. Л. Пластун, вважають, що фінансова безпека суб'єктів підприємництва – це здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовищ [3, с. 32].

Узагальнюючи наведені вище трактування фінансової безпеки підприємства, можна відзначити, що автори досліджують її з різних сторін, роблячи акцент на окремих сутнісних характеристиках даного поняття. У той же час в більшості визначень під фінансовою безпекою підприємства розуміється певний стан захищеності від загроз.

Тому постає питання, а що таке «загроза». В економічній літературі існує багато визначень поняттю цьому поняттю. Серед найбільш розповсюджених можна відзначити:

- загроза – це такий розвиток подій, внаслідок яких збільшується можливість або з'являється вірогідність порушення нормального функціонування підприємства та заподіяння збитків [4, с. 93];
- загроза – це найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і чинників, що створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів [5, с. 23];
- загроза – це потенційні або реальні дії фізичних чи юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності та здатні призвести до припинення його діяльності або до фінансових й інших втрат [6, с. 120].

Аналіз існуючих визначень сутності загроз показує, що в кожному з них, так чи інакше, відображена небезпека нанесення фінансової шкоди, що проявляється у вигляді збитків, негативного впливу, перешкод в досягненні цілей і т.п. Загалом, загроза – це чинник, що створює значну небезпеку стійкому функціонуванню економічної системи. Таким чином, поняття небезпека і загроза близькі за своїм змістом, але друге більш ширше. Прояв небезпеки у вигляді реальних втрат слід розглядати як сигнал можливого переростання її в загрозу, якщо не будуть прийняті відповідні заходи.

Розглянувши поняття загроза для підприємства, встановимо його суть для фінансової безпеки підприємства. На сьогоднішній день у науковій літературі немає єдиного бачення сутності загрози фінансовій безпеці підприємства.

Найбільш вдале визначення загрози фінансовій безпеці підприємства, на нашу думку, було дано науковцями Єврошенком М. М. та Горячевою К. С. Вони вважають, що загрози фінансовій безпеці підприємства – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, яке створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства [7, с. 56].

Загрози фінансовій безпеці підприємства характеризуються різноманіттям видів. З метою як найповнішої ідентифікації, на основі опрацьованих наукових джерел, пропонуємо узагальнену класифікацію загроз фінансовій безпеці підприємства (табл. 1).

Розглянемо більш детально перераховані вище види загроз. За місцем виникнення усі загрози поділяються на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх загроз відносяться: кризові ситуації в країні і

несприятливі умови ведення бізнесу; політична нестабільність; часті зміни в нормативно-правових актах, кредитної та податкової політики; високий рівень інфляції; погіршення показників інвестиційної привабливості; значний вплив недосконалої конкуренції на ринку; висока криміногенна ситуація; природні катаклізми.

Таблиця 1

Класифікація загроз фінансовій безпеці підприємства

Класифікаційні ознаки	Види загроз
За місцем виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • внутрішні • зовнішні
За сферою походження	<ul style="list-style-type: none"> • економічні • виробничі • соціальні • законодавчі
За джерелами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • об'єктивні • суб'єктивні
За можливістю реалізації	<ul style="list-style-type: none"> • реальні • потенційні
За тривалістю дії	<ul style="list-style-type: none"> • тимчасові • постійні
За ступенем важкості наслідків	<ul style="list-style-type: none"> • високим ступенем важкості • значним ступенем важкості • середнім ступенем важкості • низьким ступенем важкості
За суб'єктами загроз	<ul style="list-style-type: none"> • загрози з боку кримінальних структур • загрози з боку недобросовісних конкурентів • загрози з боку контрагентів • загрози з боку власних працівників • загрози з боку держави

Джерело: складено на основі [6; 7; 8]

Серед внутрішніх загроз, що впливають на фінансову безпеку, можна виділити: навмисні або випадкові помилки менеджменту в області управління фінансами підприємства, пов'язані з вибором стратегії підприємства, управлінням, оптимізацією активів і пасивів підприємства; непрофесіоналізм основного кадрового складу; помилки при організації інформаційної безпеки; недостатня увага до організації стратегічного планування та кризового менеджменту; порушення договірних зобов'язань.

Найбільшу небезпеку, як правило, становлять зовнішні загрози, які не піддаються виявленню і прогнозуванню. У той же час усунення внутрішніх загроз належить до компетенції органів управління підприємством.

За сферою походження загрози поділяються на економічні, виробничі, соціальні та законодавчі. Найбільш поширеними загрозами є загрози економічного характеру, до них відносяться: брак інвестицій і фінансових ресурсів; труднощі в процесі

отримання кредитів; відсутність резервів; недолік економічно обґрунтованих програм і проектів; відсутність доступу до інформації про стан ринку; обмежений ринок збуту; низький рівень ведення бухгалтерського обліку, і, як наслідок, відсутність фінансового планування.

За джерелами виникнення загрози бувають об'єктивними та суб'єктивними. Об'єктивні загрози виникають без участі та волі суб'єктів системи, а суб'єктивні – навмисні або ненавмисні дії людей, органів влади або державних організацій; конкурентна боротьба, злочинність та інше, що впливають на економічні відносини підприємства на ринку.

За можливістю здійснення загрози фінансовій безпеці поділяються на реальні та потенційні. Реальні загрози існують об'єктивно в досліджуваній період часу або з достатньо великою ймовірністю здатні виникнути в наступні періоди, тобто їх реалізація є неминучою. Потенційні загрози можуть настати під час реалізації певних суб'єктивних чи об'єктивних умов [8, с. 36].

За тривалістю дії загрози поділяють на тимчасові і постійні. Тимчасові загрози фінансової безпеки діють протягом обмеженого періоду часу, а постійні, відповідно, діють протягом усього періоду існування системи фінансової безпеки підприємства та фактично усунути їх не можливо.

За ступенем важкості виділяють загрози з високою, значною, середньою і низькою тяжкістю наслідків. Загрози з високою важкістю можуть призвести до різкого погіршення всіх фінансових показників діяльності підприємства, а це в свою чергу спричиняє до припинення його діяльності. Значний рівень тяжкості наслідків реалізації загроз передбачає можливість нанесення підприємству таких фінансових втрат, які негативно вплинуть на основні його фінансові показники, на діяльність в майбутньому і усуваються протягом тривалих термінів часу. Середній ступінь тяжкості означає, що подолання наслідків здійснення цих загроз вимагає витрат і не вимагає значного часу. Наслідки реалізації загроз з низьким ступенем наслідків не мають якого-небудь істотного впливу ні на стратегічні позиції підприємства, ні навіть на його поточну діяльність [6, с. 121].

Розглянуті класифікації загроз дозволяють цілеспрямовано формувати систему забезпечення фінансової безпеки підприємства. Ефективність побудови такої системи залежить від своєчасності і повноти ідентифікації загроз.

На підприємстві повинна бути створена система забезпечення фінансової безпеки для вирішення питань, пов'язаних з ідентифікацією загроз, вибором найбільш ефективних механізмів їх нейтралізації.

До числа основних завдань системи забезпечення фінансової безпеки підприємства належать:

- прогнозування потенційних загроз;
- виявлення та оцінка реальних загроз;
- організація діяльності щодо попередження потенційних загроз;
- організація діяльності з реагування на загрози, що вже виникли.

У той же час впровадження системи фінансової безпеки представляє певні труднощі через відсутність спеціальних методик її реалізації. Саме тому, ефективно управління фінансовою безпекою можливо тільки при наявності обґрунтованої стратегії, яка повинна постійно оцінюватися і коригуватися в процесі її реалізації. Підприємство повинно бути завжди готовим адаптувати стратегію до умов і обставин, які можуть виникнути в майбутньому.

При розробці стратегії необхідно враховувати велику кількість зовнішніх і внутрішніх загроз. Оскільки ситуація на Україні відрізняється нестабільністю, керівники підприємств змушені діяти в умовах невизначеності і нестачі інформації, що збільшує ризик не врахування деяких факторів і може призвести до прийняття неправильних управлінських рішень. Незважаючи на це, працівники фінансового відділу повинні проводити постійний моніторинг ринку і швидко реагувати на зміну ситуації, що дозволить вчасно скоригувати стратегію управління фінансовою безпекою і уникнути виникнення кризових явищ. Потрібно пам'ятати, що саме від виконавців в більшості випадків залежить впровадження заходів щодо забезпечення певного рівня фінансової безпеки.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства базується на стратегічному управлінні, яке повинно включати ряд елементів: стратегічний аналіз, стратегічне планування, контролінг, бюджетування і аудит.

Стратегічний аналіз передбачає комплексне дослідження позитивних і негативних факторів, які можуть вплинути на економічне та фінансове становище підприємства у перспективі, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства. Для здійснення стратегічного аналізу стану фінансової безпеки підприємства використовують SWOT-аналіз, PEST-аналіз і SNW-аналіз, методи експертних оцінок, метод розробки сценаріїв розвитку подій [9, с. 420].

Стратегічне планування – це процес моделювання ефективної діяльності підприємства на певний період функціонування з визначенням його цілей і їх змін в умовах нестабільності ринкового середовища, а також знаходження способу реалізації цих цілей і задач відповідно до його можливостей.

Стратегічне планування безпосередньо пов'язане з діяльністю підприємства у так званому довгостроковому періоді, оскільки зміна потенціалу передбачає планування розміру підприємства, структури виробництва, виробничої потужності, структури капіталу, а також організаційної струк-

тури, юридичної форми і системи управління підприємством у цілому. Основна мета стратегічного планування полягає у створенні потенціалу для виживання підприємства в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища. В результаті такого планування підприємство ставить перспективні цілі й розробляє шляхи їхнього досягнення [10, с. 123].

Наслідком стратегічного планування є розробка стратегічних планів або стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства. Дана стратегія повинна відповідати як фінансовій стратегії, так і загальній стратегії підприємства, її цілям і завданням.

В основі застосування контролінгу у процес забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення. Контролінг фінансової безпеки – це систематична робота, що спрямована на формування інформаційної бази, моніторингу індикаторів фінансової безпеки, своєчасного виявлення загроз її втрати і прийняття оперативних управлінських рішень по їх нейтралізації.

Бюджетуванням у фінансовій безпеці підприємства є управлінська технологія, яка передбачає розробку бюджетів в цілому по підприємству та окремим його структурним підрозділам, застосування якої забезпечить належний рівень фінансової безпеки підприємства. Результатом бюджетування є фінансовий план (бюджет), в якому визначено необхідний для реалізації намічених заходів обсяг фінансових ресурсів, а також джерела їх надходження [12, с. 68]. Процес підготовки бюджету забезпечення фінансової безпеки включає чотири етапи: складання бюджету планового періоду; виконання бюджету в цілому по підприємству і окремих структурних підрозділах; контроль виконання бюджету з використанням моніторингу.

Що стосується аудиту фінансової безпеки підприємства, то це комплексна, систематична, незалежна і періодична перевірка стану зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища, правильності визначення і реалізації фінансових інтересів, цілей, стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства в цілому і по його окремих підрозділах. [9, с. 354-356].

Застосування даної стратегії дозволить провести всебічний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, виділити найбільш важливі види загроз втрати фінансової безпеки і, як наслідок, підвищити надійність і якість управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки діяльності підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. З проведеного дослідження видно, що фінансова безпека підприємства є складним та багатогранним поняттям, про що свідчить різноманіття наукових підходів до трактування її сутності та класифіка-

ції загроз, які на неї безпосередньо впливають. До першочергових заходів, покликаних нейтралізувати загрози та попередити зниження рівня фінансової безпеки підприємства можна віднести:

- створення системи забезпечення фінансової безпеки, розробку способів уникнення можливих загроз та напрямків мінімізації негативних впливів;
- забезпечення сталого економічного розвитку підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні ліквідності та певного рівня фінансової незалежності, необхідного для підтримки його стійкості в поточному періоді;
- нейтралізація негативного впливу кризових явищ економіки, навмисні дії конкурентів і інших «недружніх» структур;
- запровадження адекватної системи обліку фінансових потоків і підвищення ефективності системи контролю;
- залучення і використання позикових коштів за оптимальною вартістю, контроль допустимого рівня боргового навантаження;
- запобігання випадкам халатності, шахрайства, а також навмисним діям персоналу в стосунках з контрагентами, а також іншим фінансовим порушенням;
- розробка та впровадження системи постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування кризових явищ і ознак банкрутства.

Реалізація перелічених напрямів допоможе підприємству створити необхідний запас міцності фінансової системи, що забезпечить усунення загроз.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – 2-е изд., стер. – К.: Эльга, 2009. – 776 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека / О. І. Барановський; Ін-т екон. прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
3. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: моногр. / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
4. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятия: подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. А. Безпалько, А. С. Власков. – М.: Ось-89, 2006. – 208 с.
5. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А. Пекін // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 23–25.
6. Підхонний О. М. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності / О. М. Підхонний, Н. О. Микитюк, І. П. Вознюк // Зб. наук. праць «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2007. – С. 119-123.
7. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наукова монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева; Нац. академія управління. – К.: НАУ, 2010. – 232 с.
8. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук, [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: ЛКА, 2012. – 386 с.
9. Гаркуша Н. М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті [Текст]: навч. посіб. / Н. М. Гаркуша, О. В. Цуканова, О. О. Горшанська. – К.: Знання, 2011. – 582 с.
10. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / Г. І. Кіндрацька. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 406 с.
11. Ареф'єв В. О. Стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства як запорука його ефективного та стабільного функціонування / В. О. Ареф'єв // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 65-68.